

Nij Frisia

Tydskrift foar Fryske Striid en Skriftekennisse

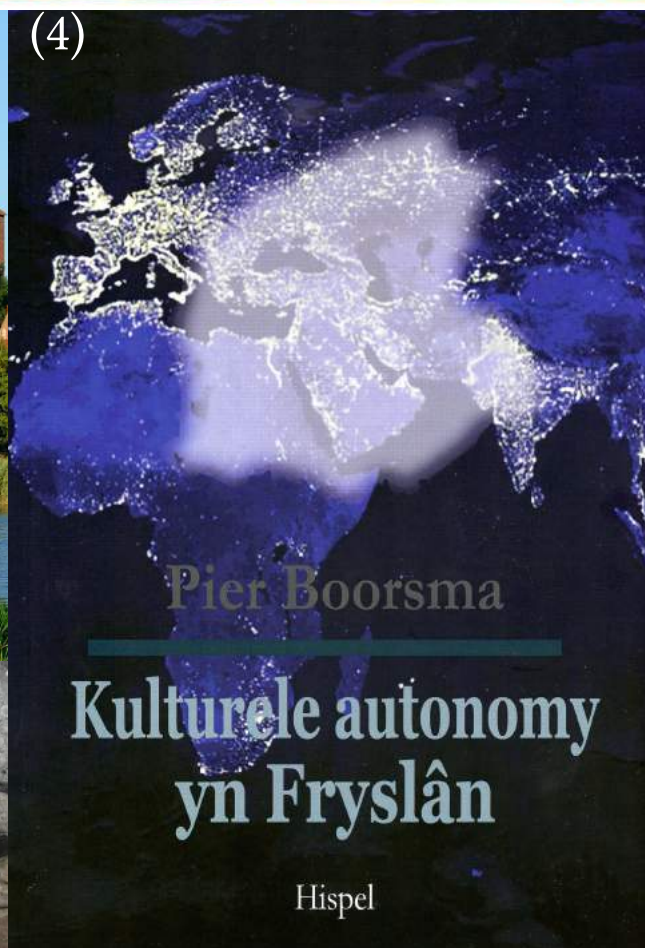
JIERGONG LXVII, nûmer 4

desimber 2018

ISSN 2352-8958

de Slach
by Flaardingen
yn 1018

Byskriften:

- 1: Muorrekleed fan de Slach by Flaardingen yn 1018. Earste fan fjouwer; it byldet it libben yn Flaardingen út. Makke foar de betinking yn Flaardingen (2018). Ūntwerp: John Rabou (2008).
- 2: De Mariënboarch (ek: Marienburg of Malbork) oan de rivier de Nogat yn West-Prusen (Poalen).
- 3: Sjoerd Groenhof (lofts) en Tsjitske Meesters by it oerlangjen fan de mienskipsoarkonde oan deputearre Jehannes Kramer troch Roel Falkena (rjochts).
- 4: Advertinsje fan Hispel. Yn it folgjende nûmer komt in artikel fan Pier Boorsma.

Ús eigen Taal (29)

Sytze T. Hiemstra

Skiednis fan Fryslân of Fryske skiednis?*

It stiet der op ús skoallen foar basis- en fuortset ûnderwiis net bêst foar mei it ûnderwiis yn de skiednis fan de Friezen. Dêrom hie dizze rubryk diskear ek 'Ús eigen Skiednis' hjitte kinnen.

Yn de rin fan de tiden is der hiel wat oer ús eigen Fryske skiednis publisearre, boekekasten fol, en der is sels in *kanon fan de skiednis fan Fryslân yn 11 en 30 finsters út 2008*¹, mar echt trochkringe yn ús ûnderwiis docht it net. En dan giet it allinnich noch mar oer de skiednis fan Fryslân en net of amper oer de skiednis fan de Friezen, dy't ek slaan moatte soe op de Friezen oan de oare kant fan de steatsgrins, yn it hjoeddeiske Dútslân (East-Fryslân yn 'Niedersachsen' en Noard-Fryslân yn 'Schleswig-Holstein').

Der is genôch oer skreaun. Al yn 1931 ferskynde foar it earst in boek oer '*Die Friesen*' yn de trije Fryslannen.² Ferjit ek G.A. Wumkes net, dy't foar Frysk skiedniswurk as *earste* it Frysk brûkte en dy't neffens Douwe Kalma ús skiednis yn 'Frysknasjonale geast' ferstie en brûkte. En tink likegoed oan Kalma syn eigen *Skiednis fan Fryslân* út 1935, dy't datselde begjinsel stal joech. Yn 2008 is in nije stap set mei de publikaasje fan '*De Fryslannen*' troch de Fryske Rie, dat *Westerlauwersk, East- en Noard-Fryslân* beskriuwt.³

Goed hûndert jier lyn hie Kalma al in grutte 'wearze' tsjin alles wat Hollânsk wie en de ûnderdrukkingspolitik dy't 'Holland' tapaste as it om Fryslân en it Frysk gie. Syn wurden binne noch altiten like aktueel.⁴ Neffens it *Europeesk Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden* moat der yn Fryslân ûnderwiis jûn wurde yn de eigen skiednis en kultuer, mar dêr komt

Sytze T. Hiemstra

Douwe Kalma, *Skiednis fan Fryslân* (1935, 3de printinge 1965)

¹ Kommissje Kanon fan Fryslân, *De kanon fan de skiednis fan Fryslân*, Ljouwert: Afûk [2008; 109 siden]

² C. Borchling & R. Muuss, *Die Friesen*, 1931.

³ S.T. Hiemstra (einred.), *De Fryslannen*, Ljouwert: Fryske Rie/Afûk. Foar it earst útjûn yn it Dútsk yn 2006 ûnder de titel *Die Frieslande* yn opdracht fan de Ynterfryske Rie troch Verlag Nordfriisk Instituut, Bräist/Bredstedt, Dútslân, mei teksten fan Piet Hemminga, Hajo van Lengen en Thomas Steensen. Sytze T. Hiemstra hat fierwei it grutste part fan dat boek oerset yn it Westerlauwerske Frysk. Kerst Huisman hat topografyske advizen jûn en in moaie kaart makke fan Grut-Fryslân, dy't los efteryn it boek sit.

[It ferfolch begjint op s. 5]

Kolofon

W y binne wiis mei jo kopij. Dat kinne bydragen wêze op it mêd fan Fryske striid, Fryske literatuer, Fryske skiednis, Frysk ûnderwiis, fersen en ferhalen. Foar it folgjende nûmer moat dy ynstjoerd wurde foar 1 maart 2019. Samler: foar kopij op papier, drs. Piter Dykstra, Balthasar Bekkerstrjitte 7, 9123 JV MITSELWIER; digitale kopij: piter@dykstra.frl

Fêste meiwurkers

drs. Piter Dykstra, drs. Sytze T. Hiemstra, Ed Knotter en dr. Bertus Jans Postma. Korreksje: S.T. Hiemstra en E. Knotter. Opmeitsjen en technyske fersoarging: P. Dykstra.

Meiwurkers oan dit nûmer

Goaitzen Bosma, drs. Piter Dykstra, Sjoerd Groenhof, Jan Hiemstra, drs. Sytze T. Hiemstra, Sander Hoekstra, Wolter Jetten, Ed Knotter, Jaap Slager.

Postadres

Jongfryske Mienskip,
Postbus 719,
8440 AS IT HEARRENFEAN

Webstek

www.jongfryskemienskip.frl

E-postadres

jongfryskemienskip@gmail.com

Bankrekken

NL92 INGB 0001 0695 35
op namme fan:
Jongfryske Mienskip, IT HEARRENFEAN

Bestjoer

Sjoerd Groenhof, Chris van Hes (foarsitter), Sander Hoekstra, Wolter Jetten (skriuwer/skathâlder), Frâns Koning en Jos de Boer.

Fan de redaksje

J itris meie wy in nije skriuwer oan jimme foarstelle. Makke yn it foarige nûmer Jan Hiemstra syn debút, no is it ús in eare om Goaitzen Bosma, dy't in nijsgjirrich artikel oer de Noardske balke skreaun hat, fannijs wolkom te hjitten. Oer in resinter ferline giet de twadde bydrage fan Jan Hiemstra. It stoken op turf en mei swarte brant wie te uzes wenst oant it gastiidrek oanbriek en dat is mar goed 50 jier âld.

Fjouwer bydragen hawwe wy fan ús bestjoersleden yn dit nûmer opnommen. Fan Sander Hoekstra net allinne poëzij, mar ek it ferslach fan in evenemint yn *Daam* (sa't Grinslanners Appingedaam ek wol neame). It wie in tige slagge tocht, sa haw ik ek fan oaren begrepen en - och sa Kalmaïaansk - waard der oantoand dat it Fryske geasteseach ek oer ús provinsjegrinzen dikeret. Fierders hat Sjoerd Groenhof by de Warns-betinking ús 'mienskip' oproppen om noed te stean foar it Frysk-eigene. Wolter Jetten slút derby oan en hat ien fan de trije skiedkundige artikels skreaun, dy't yn dit nûmer foarkomme. Hy lit sjen hoe't de Friezen yn de Midsiuwen it Frysk-eigene militêr foar de neiteam bewarre hawwe.

Wy iepenje mei it foarste part fan in stúdzje fan Sytze Hiemstra oer de Dútske Oarder; in oarder fan muontsen, dy't ek militêr fan betsjutting west hat. En sels gean ik it fierst yn de skiednis werom mei in artikel oer de *Slach by Flaardingen*. It wie fan 't jier tûzen jier lyn dat de Friezen yn West-Frisia in slach tsjin it keizerlike leger wûnen en dat mei fansels net misse yn in tydskrift foar Fryske striid. Fanwegen krapte oan romte haw ik my yn twa siden (en de foarside!) foaral beheind ta de feitlike gong fan saken, yn twa kommende artikels sil ik fierder yngean op hoe't der wol tsjin dy episoade oansjoen waard en wurdt. Wat de hjoeddeistige striid oanbelanget, *skriuw al fêst yn jimme bûsboekje: demonstrearje foar better Frysk ûnderwiis, op sneon 9 maart 15.00 oere, it Saailân yn Ljouwert*.

De fyfde kolum fan Jaap Slager sketst wer it singeliere fan it minskdom oan de hân fan in tafallich petear.

In soad lêsnocht tawinske!

Piter Dykstra

By de foarside

It folsleine ûnderskrift by dit skilderij yn it Amsterdams Museum is: 'Anno 1018. De hertog van Lotharingen wordt door Dirk III van Holland bij Dordrecht verslagen'. Trije flaters sitte der yn dat sintsje: (1) de slach wie by Flaardingen, (2) Durk wie greve fan West-Frisia, fan Holland hied er noch nea heard en (3) hy befrijde de hartoch út de hannen fan de Friezen, dy't it leger fan de hartoch ferslein hiene.

De Fryslannen (Afûk; Ljouwert, 2008)

noch amper wat fan op 'e hispel. En neffens (ûnderwiis)kêst 8, g fan dat hânfêst moat ús ûnderwiis dochs wierliken rjochte wêze op *'Teaching of history and culture'* en is de troch it Ryk oangiene ferplichting rjochte op 'to make arrangements to ensure the teaching of the history and the culture which is reflected by Frisian'. In 'Kommissje fan Saakkundigen' (Committee of Experts) fan de Ried fan Europa befêstiget dat negative oardiel wer yn syn rapportaasje fan ein 2016 en it 'considers the undertaking **not fulfilled**' (s. 22).⁵ It is it resulaat fan in jierrenlange beskamsume en diskriminearjende Haachske taalpolityk, want it Ryk is noch altiten de einferantwurdlike foar sokke misstannen.

De 'Kanon fan de Skiednis fan Fryslân' en de 'Dútske Oarder'

De boppeneamde kanon fan de skiednis fan Fryslân wol 'de learlingen fan it basis- en fuortset ûnderwiis sels middels jaan om histoarysk tinken te learen. [...] Krekt troch in stikmannich wichtige ûnderwerpen út de skiednis fan Fryslân foar it ljocht te bringen en dy dêrnei yn de kontekst fan de (yn-ter)nasjonale skiednis te setten, ûntstiet der histoaryske djipte. Ek learlingen yn Fryslân soene leare moatte om beide betsjuttings fan de skiednis fan Fryslân te sjen. Hoe wurdt der, fan de iene kant, út de provinsje wei tsjin de eigen skiednis oansjoen en hoe sjocht, fan de oare kant, Fryslân derút fan in ôfstantsje ôf? It belibjen fan krekt dat spanningsfjild hat nei ús betinken in foarmjende wurking' (s. 9).⁶

⁴ Kalma, *Fryslân en de wrâld*, 1916, s. 11: 'En al wit ik, achte mienskipliden, nou tige skoan dat it net op ús paed leit ús drok to meitsjen oer de sounens ef de sjochtme fen 'e hollânske folkssiele, en dat wy wol wichtiger dingen to dwaen hawwe as de hollânske kultuer mei krektens to bistudearjen, it scil ús dochs klearder ynsjoch jaen ek yn it wêzen fen ús fryske saek, as wy ris efkes tinke om it folts der jinsen oer 'e Sudersé. Ik leau, wy scille den maklik de forklearring fine, hwerom der binammen yn 'e lêste tiden wer sok in wearze yn ús woetsen is tsjin alles hwet it hollânske merkteiken hat, en hwerom it ús sa tige maklik falt en sels sa'n goed docht, de geastlike oansluting, hwermei wy eartiids oan Hollân fêst sieten, beret en rêstich to forbrekken. En dúdlik scil it ús wirde, hwerom wy Rinke Tolman, dy't mar tige wiis dien hat mei him net oan to slúten by ús Mienskip, foartdalik de eare-namme fen Jong-Fries ûntkearden, do't er it yn in "Fryslân"-artikeltsje bistie to sizzen, dat it him moeide, dat wy it Hollânsk biskôgen as fijân, datselde Hollânsk, myn frjeonen, dat it Frysk forkrong yn wide fryske gebieten en war die, ús tael út tsjerke en skoalle wei to bannen nei heide-klinten en braekthokken.'

⁵ Sjoch: *Application of the Charter* [...], 2016, s. 22:

'[138] In the fourth evaluation report the Committee of Experts considered this undertaking **not fulfilled**. It urged the Dutch authorities to continue their efforts to ensure the teachings of the history and the culture which is reflected by Frisian and to provide the relevant information.

[139] The fifth report does **not provide any information** in this respect. According to the information received during the on-the-spot visit, teaching Frisian history and culture is not part of the national curriculum. Some schools, however, offer such information. They use the Frisian history "Canon" (*Kanon fan de Fryske skiednis*), which presents major topics of Frisian history and is developed following the model of the *Canon van Nederland*. Generally, only some topics are presented to the pupils. There are no exact data on how many schools use the Frisian history "Canon". The information available to the Committee of Experts is based on the use of the Edufrysk platform (digital education platform for pupils studying Frisian, developed by the Afûk organisation), as schools using it also use the Frisian history "Canon". It is the case of 20 secondary schools. In primary education as pilot project is ongoing and the aim is to have 30 primary schools using Edufrysk and the related "Canon" parts in September 2016.

[140] The Committee of Experts welcomes the fact that at least some information about Frisian history and culture is offered in some schools. However, bearing in mind that the undertaking requires states to ensure the teaching of the history and the culture reflected by Frisian **to all pupils** living in the relevant territory, the Committee of Experts considers the undertaking **not fulfilled** [fet- en skeanprint fan my, sth].

[141] The Committee of Experts **strongly urges** the Dutch authorities **to ensure the teaching of the history and the culture** which is reflected by **Frisian** [fet- en skeanprint fan my, sth].'

⁶ De kanon fan de skiednis fan Fryslân [...], s. 9.

Johannes Adriaan Mol: De Friese huizen van de Duitse orde (Fryske Akademy: Ljouwert, 1991, proefskrift)

Finster ('haadstik') 6 (s. 26-27) út dy kanon oer *'Fryslân as kleasterlân'* (1100-1580) jout in tige beheind omtinken oan de wichtichste en grutste kleasters fan Fryslân, mar dêr is bygelyks alhiel neat yn te finen oer de 'Dútske Oarder', in stikje fan ús eigen skiednis mei in nijsgjirrige ynternasjonale eftergrûn.

Yn Fryslân wiene trije kleasters fan dy oarder te finen en út en troch wurdt der wer ris wat fan bleat lein. Dan kinne minsken mei eigen eagen noch wat fan dat ferline sjen. Sa koe men yn maart 1998 yn de *Leeuwarder Courant* it kopke 'Fundament klooster Oudeschoot ontdekt' tsjinkomme, in goed wike letter 'Oudeschoot wil aandenken klooster' en wer twa dagen letter 'Klooster Oudeschoot wordt weer toegedekt'. Der wiene fûneminten bleat lein fan it 13de-iuwske 'Sint Nicolaas Convent'. It kleaster dat iuwen lyn yn Âldskoat (by It Hearrenfean) stie, die doe tsjinst as hospitaal en gasthûs en it hearde by de saneamde 'Dútske Oarder', in oarder fan Dútsktalige ridders. It wie in lyts kleaster en in dependânse fan in kleaster te Nes (by Akkrum). Der waarden benammen siken ferpleegd.⁷

En net sa lang lyn koe men yn it *Friesch Dagblad* ûnder de kop 'Duitsche Orde ziet kloostergrond Nes als "historisch bezit"' wat lêze oer dat kleaster by Nes, dêr't sike en ferwûne Dútske pylgers en krúsfarders út it Hillige Roomske Ryk ferpleegd waarden. De leden fan dy oarder fochten mei yn krústochten om Jeruzalim wer te feroverjen.⁸ Yn Fryslân hie de Dútske Oarder *kommanderijen* (lykas de ridderoorders harren fêstings neamden) yn Nes, Lúnbert en Âldskoat. Krúsfarders wiene der net te finen, wol muontsen en nonnen.⁹

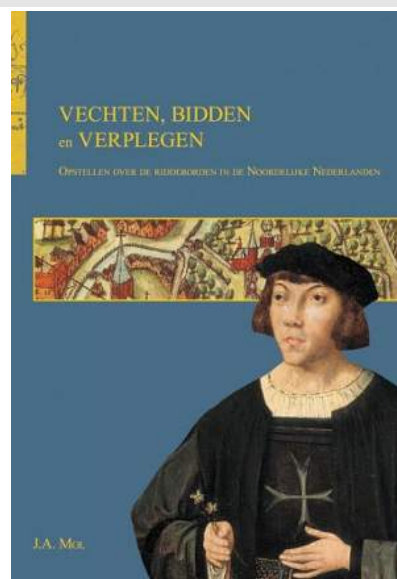
Hâns [Johannes Adriaan] Mol (1954), bysûnder heechlearaar foar de skiednis fan de Fryske lannen yn de Midsiuwen, is sûnt 2003 ferbûn oan de universiteit te Leien. Hy skriuwt graach oer kleasters, krústochten en it oarlochfierjen. Yn 2011 kaam der in boek fan him út oer de geastlike ridderoorders ûnder de titel *'Vechten, bidden en verplegen'*. Tweintich jier earder, yn 1991, promovearre er (cum laude) op *'De Friese huizen van de Duitse orde. Nes, Steenkerk en Schoten en hun plaats in het middeleeuwse Friese kloosterlandschap'*. En yn de tuskentiid hat er gâns publisearre oer bgl. kleasters en maatskippij, de geastlike ridderoorders yn de Nederlannen oant 1600 en oer steatsfoarming yn midsiuwsk Fryslân.¹⁰ Hâns Mol is grif om dy reden ek lid fan de *Internationale Kommission zur Erforschung des Deutschen Ordens*.

⁷ *Leeuwarder Courant*: 'Fundament klooster Oudeschoot ontdekt' (19-03-1998), 'Oudeschoot wil aandenken klooster' (28-03-1998, s. 21) en 'Klooster Oudeschoot wordt weer toegedekt' (20-03-1998).

⁸ *Friesch Dagblad*, 'Duitsche Orde ziet kloostergrond Nes als "historisch bezit"' (04-10-2016, s. 24).

⁹ Goaitzen Bosma sil yn in eigen artikel yn *Nij Frisia* (yn 2019) noch beskriuwe dat er yn Fryslân sels ek aktyf behelle is by de Dútske Oarder en hat my fan gâns ynformaasje en yllustraasjes foarsjoen.

¹⁰ Bygelyks: J.A. [Johannes Adriaan] Mol, *De Friese huizen van de Duitse orde. Nes, Steenkerk en Schoten en hun plaats in het middeleeuwse Friese kloosterlandschap*, Ljouwert: Fryske Akademy, 1991 [416 siden]; 'The Hospitaller Sisters in Frisia', yn: Anthony Luttrell en Helen J. Nicolson (red.), *Hospitaller Women in the Middle Ages*, Aldershot 2006 [s. 179-208]; *Vechten, bidden en verplegen. Opstellen over de ridderorden in de Noordelijke Nederlanden*, Hilversum, 2011 [367 siden].

J.A. Mol: Vechten, bidden en verplegen (Hilversum: Verloren, 2011)

Yn it boppeneamde artikel jout Mol oan dat de trije Fryske fêstigings benammen harren oarsprong fine út it manmachtich dielnimmen fan de Friezen oan de *fiifde* krústocht (1213-1221). De Fryske krúsfarders wiene doe tige ûnder de yndruk kommen fan de ferpleging en oar wurk fan de Dútske Oarder. Doe't se wer yn Fryslân kamen, stipen se sadwaande it fan de grûn helpen fan kleasterfêstigings fan dy oarder.

Dy yn Nes wie net sa hiel grut, it wie in kleasterke lykas der safolle wiene yn Fryslân en dêr't grif ek seis of sân kear deis gebedens songen waarden út in boek ('brevier'). Der wiene op syn heechst tsien manlju, klaaid yn in wyt boppekleed (in pij of kape) mei in swart krús op 'e rêch, as teken fan de Dútske Oarder. De oarder hie binnen- en bûtenleden. De bûtenleden wiene pastoar yn de doarpen en omkriten, bgl. yn Âldeboarn. Foar it neiste hat Nes, neffens Mol, earder ek in hospitaalfunksje hân.

De kleasters waarden mei jeften stipe en dy leveren in tsjinprestaasje troch te bidden foar it sieleheil fan sibben of neisten fan de skinkers. Soks koe bygelyks it ferbliuw fan sokken yn it faaiefjoer – it *purgatorium*, dêr't de sielen fan 'e ferstoarne lju reinige, lottere waarden – blykber aardich bekoartsje. De kleasters yn Fryslân hiene sels lykwols gjin ridders yn har fermidden.

As it úteinlik nei in pear hûndert jier fan oarloch en striid net slagget om it Hillige Lân bliuwend te beset-

De kanon fan de skiednis fan Fryslân yn 11 en 30 finsters (Kommissje Kanon fan Fryslân; Ljouwert: Afûk, [2008])

ten en te rêden, wurdt de wichtichste sit fan de oarder yn 1309 ferpleatst fan de havenstêd Acco (Palestina) nei *Mariënboarch* (Dútsk: 'Marienburg'; Poalsk: 'Malbork'; it leit no yn Poalen) oan de rivier de Nogat, net fier fan Dantzig (Poalsk: 'Gdańsk'), yn Prusen. Dat wurdt dan it haadkertier en sintrum fan it kolonisearjen fan in grut Baltysk gebiet, want de bewenners fan dy streken om de Eastsee hinne wiene noch 'heiden' en dan is dêr út soarte ek hiel wat bekearingswurk te dwaan. Dy nije 'Godssteat' boude sûnt de 13de iuw sa'n 120 fêstings oer it hiele lân. Yn de 14de en 15de iuw wie de *Mariënboarch* de grutste boarch yn 'e wrâld en waard ekonomysk en polityk ien fan de wichtichste plakken yn Europa.

De Mariënboarch (ek: Marienburg of Malbork) oan de rivier de Nogat yn West-Prusen (Poalen), fan 1309 oant 1455 residinsje fan de Grutmaster ('Hochmeister')

GEO EPOCHE Hanse

107

It kearnlân fan de Dútske oarder lei tusken de Weichsel en de Memel.

Yn 2008 haw ik mei de frou dat mânske bouwurk besocht, dat yn 1997 troch de Unesco ta wrâldkultuer-goed útroppen is. As men wat fan de skiednis ôf wit en de histoaryske relaasje mei Fryslân en de Friezen sjocht, dan docht jin dat dochs krekt wat mear as dat men yn de Deade See swimt, by de Niagara-wetterfallen stiet, oer de Sjineeske muorre kuieret of troch Machu Picchu op en del klatteret ...

Yn hiel Noardwest-Europa rekken de krúsfardersaktiviteiten fan de oarder yn heech oansjen. Hiel wat lân, huzen en jild wurdt skonken om dy striid te stypjen. Om al dat besit beheare te kinnen, wurdt it gebiet dêr't dy besittings lizze, ferdield yn trije 'lannen', Prusen,

Liiflân en de Dútske lannen. En dy Dútske lannen wurde wer ferdield yn 12 provinsjes, de saneamde 'Balijen'. Ien dêrfan is de *Balije fan Utert*, mei oan it haad in Lânkommandeur. Dy Balije bestiet noch en dat makket jin dan wer nijsgjirrich. Ien dy't aktyf by de Fryske fêstigings behelle is, is Goaitzen Bosma fan It Hearrenfean. Hy sil dêr yn in oar nûmer fan *Nij Frisia* noch ris oer op 'e tekst.

* Yn it kommende nûmer fan Nij Frisia komt myn slotartikel oer dat stikje wichtige midsiuwske Fryske skiednis.

Wolkomstwurd ‘Mienshipsdei’ op it Reaklif

(29-09-2018)

Sjoerd Groenhof*

Wolkom!

Allegearre tige wolkom hjoed by de grutte stien op it Reaklif. Ik bin Sjoerd Groenhof en fan 'e middei jimme deifoarsitter. It is my in eare dat ik dêrfoar frege bin.

Noch in wurd fan wolkom foar deputearre Johannes Kramer, it korps, de folkband en de beide minsken (frou Post en frou Attema) út de doarpen, dy't in bydrage leverje sille.

Tige, dat jimme hjir allegearre binne op it plak dat ús de grutte bedrigings út it jier 1345 wer yn it sin bringt. Bedrigings dy't hjoed-de-dei, mear as seis iuwen letter, ek noch lang net ferdwûn binne. Frijheid is net fanselsprekkend, foarbylden út Kataloanië en Turkije sprekke foar harsels.

Mei in lytse knypeach nei *Ljouwert kulturele haadstêd 2018* stiet fan 't jier de betinking fan de Slach by Warns yn it teken fan 'mienskip'. Dizze *Mienshipsmiddei* wol in manifestaasje wêze fan ienheid en foar respekt ûnderinoar, ek al kinne taal en kultuer ferskille. Ynstee fan in ferearming kin soks somtiden ek in ferriking wêze. Mar it hat ek dúdlike grinzen.

De echte 'mienskipssin' liket hjoed-de-dei hieltiten mear ôf te brokkeljen. Mar is it langstme dêrnei dat ek? It biedwurd fan dizze betinking is dan ek 'Sûnder mienskip gjin takomst', want djip woartele yn ús minsklik aard leit it ferlet oan smûkens, wolwêzen en ferbûnens. Yn ús kultuer fine wy soks ornaris werom by famylje, freonen, ferienings, tsjerken en op oare moetingssplakken.

Dy mienskipssin wurdt sterk bedrige troch de globalisearring. Lykwols sille wy yn gearwurking mei de doarpen, gemeenten en provinsje de oarspronklike geast fan de mienskipssin hoedzje en noedzje moatte om dy yn stân te hâlden.

Sjoerd Groenhof is deifoarsitter op it Reaklif
(foto: S.T. Hiemstra).

‘Iepen Mienskip’

Fryslân wol in ‘iepen’ mienskip wêze, dus ek net al te benaud wêze foar oare kulturele ynfloeden en as libbene mienskip besykje om iepen te stean foar nije ûntjouwings. Eins kin it ek net oars, want it sil net tafalle om yn ús tiid mei moderne kommunikaasjemiddels en in tanommen mobiliteit noch in sletten mienskip te wêzen. Wie it yn de sechstiger jierren yn de sa goed as homogeen Frysktalige doarpen noch fanselsprekkend dat oarstaligen dy't dêr kamen te wenjen, it Frysk oernamen, no is dat gjin wissichheid mear. Mei troch de gruttere oantallen út ferskate lannen mei in folslein oare taal en kultuer jout dat dan ek maklik spannings, benammen foar de taal en kultuer fan in minderheid lykas de Fryske mienskip.

Sjoerd Groenhof, Tsjitske Meesters, Jehannes Kramer en Roel Falkena. Deputearre Jehannes Kramer kriget fan Roel Falkena de mienskipsoarkonde oerlange.

Dan stuitet de iepenens dus op in grins en dy mei net negearre wurde. Benammen net as it om behâlden en fierder stimulearjen fan ús taal giet, it Frysk. Wie der net in útspraak fan Gandhi oer kultuer en frijheid? Ik sitearje: *Kultueren fan alle lannen meie frij troch myn hûs waaie, mar ik wegerje troch harren fuortblaasd te wurden.*

Fryske taal

Sa binne de measte Frysktaligen al hiel lang wend rekke om harren te ferbrekken as Hollânsktaligen harren hjir nei wenjen sette. Op skoalle hawwe se hast alles, iensidich, yn it Hollânsk leard en dy yndoktrinaasje hat gefolgen foar it hâlden en dragen fan de minsken. En wa wol dan sa ‘ûnfatsoenlik’ wêze om steech oan it Frysk fêst te hâlden? De konsekwinsje is wol dat de status en de kwaliteit fan de taal stadichoan, benammen by de bern, yn it neigean reitsje. Yn de doarpen heart men ûnder de jongerein wat langer wat mear dat se it Hollânsk brûke. En dat is in grut gefaar foar de takomst fan ús taal.

It skoalfak Frysk is sûnt 1980, doe’t it Frysk in ferplichte fak op ús skoallen waard, oant no ta gjin grut sukses op in grut tal skoallen. Nei krap fjirtich jier kin noch mar sa’n 20 persint fan de befolking it Frysk skriuwe. Dat docht bliken út in ûndersyksrapport fan de *NHL Stenden Hogeschool* mei as titel **‘It is mei sizzen net te dwaan’**, dat ferline wike presintearre waard. Der is yn de rin fan de jierren hiel wat sein oer it Frysk, mar ferbettering en groei is der amper. En dat raast fansels oan ’e protters.

Spitigernôch docht út ûndersyk hieltyd wer bliken, dat te folle skoallen – de goede net te nei sprutsen – it Frysk net serieuus nimme. **Foar de takomst fan de Fryske mienskip is soks gjin bliid berjocht en op it stuit in iepen wûne.** No kin men de skuld jaan oan de yn 2014 feroare regeljouwing foar it Frysk (de skoallen meie sels it *draachflak* foar it ûnderwiis yn it Frysk beskiede), mar dat wol net sizze dat dêrmei de ferantwurdlikens fan skoallen en ek de provinsje Fryslân (mei syn taak om it *oanbod* fan it ûnderwiis yn it Frysk mei de skoallen op te stellen foar de kearndoelen en foar it jaan fan in ûntheffing fan de ferplichting!!) fan de baan is. Der stiet hiel wat op it spul en dêrfandinne dizze mienskipsidei om jin bewust te wêzen en te wurden fan de dochs wol nuodlike situaasje. In iepen mienskip **betsjut ferantwurdlikens fan wjerskanten** en der heart it Frysk likegoed by. De taal is neist oare eleminten fan *identiteit* essinsjeel foar in libbene Fryske mienskip.

Mei ús programma wolle wy dat hjoed dúdlik meitsje. Mei-inoar en foar inoar, foar in mienskip dy’t takomst hat!

Tige tank foar jimme omtinken.

* Sjoerd Groenhof komt fan De Harkema, wurket as ‘quality engineer’ by Philips te Drachten, hat tolve jier gemeenteriedslid west yn Achtkarspelen en is algemien bestjoerslid fan de Jongfryske Mienskip.

De Slach by Flaardingen

op 29 july 1018

Ympresje fan Flaardingen yn 1018 yn fûgelflecht. De breedte fan de Merwede doocht net; dy moat op syn minst wol fiif kear sa breed wêze.

As men jin ynspirearje litte wol troch ferhalen út it ferline, dan komme grif de opmerklike foarfallen, dêr't ús folk bûtengewoane útwurkings mei berikt hat, dêr it earst foar yn de beneaming. En wannear't in lyts folk in slach of in kriich tsjin in grutte oermacht wûn hat, dan hat men fansels in feit dêr't in grutmacht net maklik wat fan deselde wearde tsjinoer sette kin.

Sa hawwe wy de Fryske oerwinning op de Hollânske en Henegouske greven by de Slach by Warns yn 1345. Ek de slach by Keulen yn 714, wêrby't de Fryske kening Redbad (Radboud) de Frankyske hofmeier Karel Martel ferslein hat, is in wapenfeit dat goed yn dat ramt past. Mar ik woe dêr mei dit artikel ek de Slach by Flaardingen op 29 juny 1018 oan tafoegje. Doe hawwe de Friezen mei help fan greve Durk III in leger fan keizer Hindrik II, faaks wol de grutste fijân dy't men jin yn dy tiid foarstelle koe, ferslein.

No is dy slach om mear reden nijsgjirrich as allinne as argumint om de ferneamdens fan it Fryske folk te ûnderstreekjen. Yn it foarste plak is it in tige komyk ferhaal, sa ûnwierskynlik dat in romanskriuwer it noch dreech hat om it te brûken as de plot fan in roman.

Yn it twadde plak kin men út it ferhaal in byld krije fan de sosjale ferhâldings út dy tiid en hoe't dy de Friezen ôfwykten fan de rest fan Europa en dat soks hydroegen hat oan it mienskiipsgefoel fan de Friezen fan doe. Wy sitte op it lêst yn it begjin fan in perioade dy't oantsjut wurdt as de tiid fan de *Fryske Frijdom*. In lyts folksleger fan boeren is machtich genôch om in leger fan harnaste ridders te ferslaan.

Yn it tredde plak moatte wy dat stikje skiednis noch

werom feroverje, want op dit stuit is dat kaapt troch de saneamde 'Vaderlandse Geschiedenis' om dêrmei de liedende rol fan 'Hollân' by it ûntstean fan Nederlân op te easkjen. Histoarys as Kees Nieuwenhuijsen en Luit van der Tuuk sjogge dy slach benammen as in wichtich wapenfeit foar it ûntstean fan it greefskip Hollân.

It is net sa dreech om sjen te litten dat soks in ferkearde en iensidige foarstelling fan saken is, dy't nei alle wierskyn troch har eigen nasjonalistyske motiven ynjûn is. Yn it foarste plak duorret it noch hast hûndert jier ear't de namme 'Holtland' (de bosken op de geastgrûnen efter de dunen yn de omkriten fan de mûning fan de Ryn) of 'Hollant' (Holland) ûntstiet. Durk en syn foarâlden en direkte neiteam koene gjin idee hawwe fan wat der iuwen nei harren barre soe/koe. Likemin as wy in byld hawwe kinne fan hoe't it hear der oer in iuw hinne leit. Hja kinne wiswier wol dreamd hawwe fan in grut greefskip; mar dan leit it noch mear foar de hân dat hja mear oan eat as *Magna Frisia* tinke soene (fan it Swin oant de Weser) as oan it gebiet fan de provinsje Noard- en Súd-Hollân.

It is goed mooglik dat historys it foar har oriïntaasje ferhelderjend achtsje om op alle histoaryske kaartsjes fan it jier nul ôf de steatsgrinzen fan nei 1850 yn te tekenjen, mar dat liedt der wol ta dat de histoaryske grinzen – dy't ek folle diziger wiene yn dy tiid dat it gebiet fan it hjoeddeistige Nederlân foar trijekwart út wyldlân bestie – minder nei foaren komme. En sa falt it ferhaal fan de Friezen bûten it grutte gehiel; East-Fryslân docht hoe dan ek net mear mei, want dat leit ommers bûten ús lânsgrins en heart dus sûnt 1850

foargoed by de Dútske skiednis.

En sa falle de historisy yn harren eigen kûle en begjinne de skiednis sels te sjen as de histoaryske legitimaasje fan de hjoeddeiske ynstituten. Koartsein: Nederlân bestiet sa't it no is, om't eltsenien fan it jier nul ôf der blykber ienriedich oan wurke hat om it te krijen sa't it no is.

It wurdt tiid dat dy stelselmjittige skiednisferfalsking ris oanpakt wurdt en út ús skoalboekjes skrast wurdt: it jout in ferkeard byld en is fruchtbere grûn foar Hollânske steatsnasjonalistyske ideeën. Histoaryske persoanen hiene allinne weet fan de skiednis oant harren tiid ta en wiene doe wier net fan doel om foar ús in wolfeartssteat te beskreppe.

It twadde argumint tsjin de bewearing dat Durk oan de gong wie om eat as it gewest Hollân te stiftsjen, is: *Durk hie dêr ienfâldichwei de macht net ta!* De kronykskriuwers fan wa't wy it ferhaal kenne, melde allegearre in detail dêr't de historisy oan foarby geane en dat is dat Durk pas op it striidfjild oankaam doe't de slach al troch it folksleger fan de Friezen wûn wie ... Wylst yn de skiednisboeken de rom fan Durk III oan de slach ferbûn is. It profyt dat er derfan hân hat, komt om't er oan de ein fan de slach de generaal fan de keizer, Godfried fan Verdun, út hannen fan de Friezen befrijd hat. En dy hat er nei in skoftke wer gean litten nei in goed petear, dêr't Godfried yn tasein hie dat er him derfoar ynspanne soe, dat der gjin wraakaksje tsjin Durk ûndernommen wurde soe. En sa is it bard. It folksleger fan de Friezen wie dus machtiger as Durk, dy't yn wêzen yn 'e knipe siet tusken de Friezen en de keizer. Dy hie him yn 1005 al ris holpen om de Friezen derûnder te krijen. Syn heit, Arnulf, wie yn 993 om it libben brocht troch de Friezen, om't hja, nei't Arnulf fiif jier greve west hie, harren nocht fan him hiene. Durk en syn broer Sicco wiene doe noch mar jong en harren mem naam harren mei nei Flaanderen om't hja dêr allinne feilich wiene. Trije hûndert jier nei de ferovering troch de Franken, wie de besetting fan West-Frisia noch net tige effektyf.

Wat is der bard yn 1018?

De Fryske greve, Durk III, stelt tsjin it sin fan de keaplju fan Tyl in tol yn by Flaardingens. Of hy berôvet neffens de kroniken gewoan de skippen dy't Flaardingens foarby farre, mar dy kroniken binne allegearre skreaun troch minsken dy't nauwe bannen hiene mei de fijannen fan Durk. Dy fijannen bekleie harren by de Dútske keizer Hindrik II en winne it pleit. It moat in dilemma foar Hindrik west hawwe, want Durk wie syn omkesizzer en hy hie Durk al faker holpen. Durk waard lykwols ek in bedriging foar it ryk

om't er mei dy tol in boarne fan eigen ynkomsten krige. En yn de striid om de macht keas de keizer wat langer wat mear foar de biskoppen, om't dy, oars as de greven, net in erflik greefskip fêstigje koene. Hindrik jout de opdracht foar in strafekspedysje nei Durk oan biskop Adelbold fan Utert (Durk hie al aardich wat lân fan de biskop ôfpakt) en oan Godfried fan Verdun, hartoch fan Neder-Lotharingen, in betûft militêr, dy't foar de keizer wol mear opstannige greven ferslein hie. Godfried wie nei de keizer de machtichste man yn it noardlike part fan it keizerryk. Fierders wiene der noch trije biskoppen yn behelle, dat wiene: Balderik II fan Luik, Gerard fan Kameryk en aartsbiskop Heribert fan Keulen. Dat waard dus in Utertsk/Belgysk/Noard-Frânsk leger dat mei in float út Tyl wei op Durk syn boarch yn Flaardingens tasette. No hiene de ridders, dy't wend wiene om yn harnassen op hynders te fjochtsjen, te min rekken holden mei de spesjale omstannichheden. De hynders koene net mei op de skippen en dan hiene se de harnassen ek mar better thús litte kinnen, want yn dy dingen koene se mar min oer de sompige feangrûn om Flaardingens hinne rinne. Dat feit en in komyk misferstân hat makke dat it leger, dat tsien kear sa manmachtich en better bewapene wie, op 29 july 1018 smaadlik ferslein is. Doe't it leger oan lân kaam, moasten de striders einen omrinne om't se yn it harnas net oer de ôfwetteringsleatsjes springe koene dy't tusken harren en de Friezen yn leine. Dat waard in lange optocht en doe't de foarein in eintsje tebekrinne moast, om't se fêstrûn wiene, waard der efteryn roppen dat hartoch Godfried foaryn ferslein wie en dat elts mar flechtsje moast om it libben te rêden. Yn de gaos binne in soad ridders op de flecht troch spearen en pylken deade troch de Friezen. Dy koene wól oer sleatsjes ljeppe en hoegden sadwaande mar inkelde tsientallen meters te rinnen, wylst dat foar de ridders in heale kilometer wie. Op de ouwer (strânwâl) fan de Merwede binne in soad, dy't harren yn de reiden ferskûlen, deamakke. En dejingen dy't it al oandoarsten om nei de skippen ta te swimmen, ferdronken almeast yn it wyld streamende wetter. De ferliezen wiene sa grut dat Hindrik syn bekomst hie en Durk fierder mei rêst liet. Dat hie Durk lykwols allinnich te tankjen oan it folksleger, want sels hied er yn de striid gjin finger útstutsen.

In oare kear mear oer hoe't de histoaryske dizze skiednis ferdraaid hawwe om der in epos fan de 'Vaderlandse Geschiedenis' fan te meitsjen.

Piter Dykstra

Fryske striders yn 'e lette Midsiuwen

Wolter Jetten*

*M*iskien is it jim wolris opfallen. Minsken dy't oer it Fryske ferline prate en dan primitive foarstellings skilderje fan biersûpende striders mei rûch lang hier en grutte burden. Bytiden hawwe se sels hoarnen op 'e helm en wurde se ôfskildere as Wytsingen (Fikingen). De wierheid is ûntnochterjend en dochs bysûnder genôch om beljochte te wurden.

Gjin Wytsingen en gjin ridders

De measten fan ús hawwe grif wolris heard dat de Friezen in soarte fan Wytsingen wienen. Wêr't dy ferliking fan Wytsingen en Friezen weikomt, wit ik net. Út resint ûndersyk fan de Grinzer Universiteit hat bliken dien dat de Friezen yn 'e Midsiuwen strukturele ekonomyske en kulturele bannen hienen mei de Wytsingen yn Skandinavië en Brittannië¹, mar de Friezen binne no ienkear net bekend wurden fanwegen langskippen mei drakekoppen en plondertochten. De Wytsingen hawwe in kearmannich de Fryske kusten bestoarme en plondere; bytiden wienen de Wytsingen dus mear fijân as freon. Boppedat ferdwynt de Wytsingkultuer krekt as de tiid fan de Fryske frijheid sa om 1100 hinne begjint². En it is júst de tiid fan de Fryske frijheid, de lette Midsiuwen, dy't ik yn dit stik beskriuwe wol.

Yn it suden hienen se yn de Midsiuwen in feodaal stelsel. Yn dat stelsel hiest ferskillende klassen: eallju, ridders, ûnderhearrige boeren, grûnbesitters en ûnfrije minsken. De Fryske lannen hienen gjin feodaal stelsel, gjin kastielen en ornaris gjin ridders. Dêrom ek it begryp 'Fryske frijheid'. De iennichste hearsker dy't se boppe har hienen, wie de kening of keizer fan it Hillige Roomske Ryk³. Yn 'e praktyk hienen de Friezen alle frijheid om har lân sa te bestjoeren sa't se sels woenen. Yn 1417 wurdt dy status quo formeel befêstige. Yn dat jier joech kening (letter keizer) Sigismund de Friezen it frijheidsprivileezje⁴.

Om dus in byld te krijen fan de midsiuwske Fryske strider, kinne de Wytsing- en ridderkultueren net as

De Eppostien fan Rinsumageast

foarbyld tsjinje. Om 1300 hinne ferskynde it Iemsegoaër Rjocht mei dêryn de *Oerkêsten fan alle Friezen*. De twadieling dy't ik hjirboppe meitsje tusken 'noardlike striders' en 'súdlike ridders' waard yn kêst twa fan de oerkêsten ek al makke: *'as ien fan de sân seelannen troch wapene ridders út it suden of troch striders út it noarden oanfallen wurdt, sille de seis it sânde helpe sadat it like sterk bliuwe sil as elts oar seelân'*.

¹ IJssennagger, N.L. (2017). *Central because liminal - Frisia in a Viking age North Sea world*. Ryksuniversiteit Grins.

² De dea fan de Hindrik de Fette yn 1101 wurdt gauris oantsjuten as 'it begjin' fan de Fryske frijheid.

³ Op de hjoeddeistige lânkaart omfettet it grûngebiet fan it histoaryske Hillige Roomske Ryk (yn 'e lette Midsiuwen) rûchwei de lannen/regio's Tsjechië, Dútslân, Switserlân, Eastenryk, Benelúks, East-Frankryk, West-Poalen, Noard-Italië, Korsika en Sardinië.

⁴ It orizjinele Frijheidsprivileezje leit yn Tresoar.

Gelokkich hawwe wy in midsiuwske tekstboarne en in stikmannich ôfbyldings dy't ús de mooglikheid jouwe om in byld te foarmjen fan de Fryske strider yn 'e Midsiuwen.

Reisferslach fan in Ingelske muonts

Hjirûnder stiet in oersetting fan in 13e-iuwske tekst. It is in ferslach fan in reis dy't in Ingelske muonts troch de Fryske lannen makke⁵.

Fryslân is in gebiet yn Nederdútslân dat oan 'e see leit. It begjint oan 'e mûning fan de Rine en einiget by de Eastsee. De ynwenners wurde troch de Dútsers Friezen neamd en se ûnderskiede har yn uterlik en libbenswize tige fan de Dútsers. De mannen hawwe suver allegear it hier oan 'e krún ta kealskeard. Foar har is it in teken fan romroftens, hoe heger oft se opskeard binne, hoe foarnamer oft se binne.

It is in stam fan grutte krêften, slanke liven, strange en wylde sin, beweechlike lichems en se brûke izeren spearen ynstee fan pylken. It lân is flak, ryk fan greiden, sompen en gers, bosken bin-

ne der suver net. Sy meitsje fjoer mei turf of opdrûge dong.

De stam is nei bûten ta frij, gjin oare hear ûnderwurpen. Foar de frijheid wolle se stjerre en se geane leaver dea as dat se as slaaf libje moatte. Dêrom hawwe se alle militêre posysjes ôfskaft en se fersette har fûl tsjin persoanen yn harren mienskip dy't har mei in militêre rang boppe de oar stelle wolle. Lykwols binne se ûnderbearrich oan rjochters, dy't se alle jierren kieze en dy't it bestjoer oarderje en regelje.

Sy binne suver fan seden, yntylt wurdt strang bestraft en se hâlde harren soannen en dochters suver de hiele jonkheid kein, wat derfoar soarget dat wannear't har yn 'e houlikstiid in neiteam gund is, se folslein sûne en sterke bern krije.

Segel fan Rustringen

Dy tekst kaam my frijwat heroysk oan, dochts helpt er ús al aardich op 'e gleeed.

Wy kinne lêze dat de Fryske mannen in bysûnder kapsel hienen en dat se spearen ynstee fan pylken brûkten. Út deselde tiid binne ús in oantal objekten oerlevere mei ôfbyldings derop. De objekten

⁵ Bartholomeus Anglicus. (± 1240). *De proprietatibus rerum*.

'reenacements'groepen hat in te heech 'ridder-', 'Wytsing-' of 'Lord of the Rings'-gehalte en jouwe by einsluten in totaal eigen byld fan de Fryske Midsiuwen.

Tinke jim ek dat wy better omgean moatte mei ús Frysk ferline en dat de bern/jongerein op skoalle it goede ferhaal leare? Soargje der asjebleaft foar dat der wer saakkundich Frysk skiednisûnderwiis jûn wurdt en dat de Fryske striders yn it lesmateriaal net foar healwize wylden fersliten wurde. Lear de bern dat it tûke striders wienen dy't in guerrilja-oarloch winne koenen. Dat se yn eigen lân foaral in definsive krêft wienen, mar dat se wol manmachtich en tige fertsjinstlik dielnamen oan bgl. de Fiifde Krústocht. Der is safolle te ûntdekken, mar doch it yn namme fan de wittenskip én Fryslân asjebleaft wol objektyf en histoarysk korrekt.

En wa't echte Fryske striders sjen wol, hoecht allinnich mar nei it logo fan de Jongfryske Mienskip te sjen. It logo is basearre op in muorreskildering yn de tsjerke fan Westerwydwert.

*Wolter Jetten (1984) is heit, militêr-ynstrukteur, dosint Dútsk, Afûk-lesjouwer, opliedingsûntwikkelder en masterstudint Europeeske Skiednis oan 'e Universiteit fan Hagen.

It Wolteri Fresonis-segel

It logo fan de Jongfryske Mienskip

JONGFRYSKE MIENSKIP

Snypsnaren (2)

troch Jan Hiemstra

Kacheltiid

It is in kâlde jannewarismoanne yn de nei-oarlochske jierren. De kachel moat oan. Earst it jiskelaad leegje en dêrnei binne de heiten of memmen dwaande mei it oanmeitsjen fan de kachel. In stik âlde krante, wat kachelhoutsjes én in lúsjefers deryn; it moat slagje. Wol it dan noch net, dan in fluts petroalje. Sadree't it fjoer 'pakt', moat der in turfke en wat koaltsjes oerhinne en begjint de kachel te 'brommen'. Út alle skoarstiennen komt reek en koaledamp grouwélích nei bûten. Binnen de koartst mooglike tiid is it neat net noflik en gean it doarp troch. De minsken witte net better. Se wolle der dochs waarm by sitte! Yn de measte huzen stiet mar ien kachel dy't foar de waarmte 'soarget'. Bûten de keamer stiet men yn 'e kjeld. Neat gjin sintrale ferwaarming. En neat gjin waarme brûs. Allinnich al om dy iene kachel baarnende te hâlden, is foar de measte minsken in rib út it liif.

De brânstof

As it lije koe en as der romte wie, waard der simmerdeis foar it kommende stookseizoen brânje opslein yn koalehok of -bak. De simmerpriis wie leger, want de hannel moast trochgean. Mar dan moast der wol yn ien kear betelle wurde en dat kaam net eltsenien goed út. Dêrom bestelden guon minsken de brânje net earder as dat it nedich wie en by lytse bytsjes, lykas in mudde.¹ Twa bedriuwen hiene it yn dy nei-oarlochske tiid drok mei de hannel yn turf en swarte brant. Dat wiene by ús yn Easterein de bruorren Homme en Ype Joustra en de bruorren Albert en Rinze Muurling. Beide keppels rûnen der fakentiids as swarte Piten by, want de brânstofhannel wie gjin skjinne hannel.

Skippen

Beide stel bruorren hiene in skip dat, as se der net mei op reis wiene, yn de Skippersbuorrenfeart lei. Simmerdeis wiene se mei de *Hoop op Zegen* (Joustra's) of de *Ebenhaëzer* (Muurlingen) op reis nei de feangebieten yn Súdeast-Fryslân en Drinte. De Joustra's hiene in skip mei in 'opdrukker' (in lyts

boatsje om it skip te triuwen) en de Muurlingen ien mei in motor deryn. Yn dy feangebieten waard doe noch út it 'heechfean' turf stutsen. Dat wiene lange losse turven. Der wiene lykwols ek folle lytsere hurde turfkes út it 'leechfean' (de baggelers); dat wie yndrûge opbaggere fean.

As de skippen, heech opladen mei turf, weromkamen, wie dat altyd in spannend momint oan de Skippersbuorren. De feart wie net al te djip en de breedte om te kearen beheind. Foar de doarpsjeugd ferdivedaasje! As de skippen dan oan de wâl leine, moasten se leech. In part waard fuortendaliks nei de klanten brocht (lange turf nei de bakkers: bakkersturf) en der waard in part opslein yn de 'hokken'.

Swarte brant

Yn de kachels waard neist de baggelers ek swarte brant stookt. Dat wiene de aaikoalen (Holl.: 'eierkolen'), de briketten, de kooks en de antrasyt (de nûtsjes). Briketten en aaikoalen wie stienkoalgrús dat yn langwerpige blokken of yn aaifoarm parst waard. Kooks bestie út stikjes stienkoal der't it koalegas yn in gasfabryk troch ferwaarming úthelle wie. In kachel koe troch it stoken fan kooks ôfgryslike gleon wurde. It gas waard oan húshâldings levere foar ferljochting en om it iten te sieden. Yn ferskate plakken lykas yn Wommels stie in gasfabryk.

Antrasyt wie de geefste stienkoal en dêrom ek it djoerst. It lei ek it langst en dan hoegde men net hieltyd om de kachel te tinken. It wie lykwols dochs fan belang in folle koalekit neist de kachel stean te hawwen.

Hout

Hout waard ek wol stookt, mar it wie altyd in hiel gebealch om dat yn lytse stikjes te krijen. Alles moast dien wurde mei de 'trekseage' en de bile. It hout 'levere' twa kear waarmte: by it kappen en fynmeitsjen en by it stoken. Soms roaide de gemeente (iperen) beammen en koene de ynwenners ynskriuwe foar de oankeap fan in stam. De stobbe wie fergees, mar dy

Bruorren Joustra: Hoop op Zegen

Koalefornús ...

wie hast net útinoar te krijen.

De smid

De sintrale figuer by it hiele kachelbarren wie de smid. As it stookseizoen foarby wie, waarden kachels en pipen himmele en oppakt. Se waarden yn 'e swarte kachelpoets set. De pipen fan stoart² roastken maklik en moasten om de safolle tiid ferfongen wurde. Foar de smid wie dat in putsje foar de 'deade mominten'. Troch de pipen goed drûch op te bergjen koe der hiel wat jild besparre wurde. By guon minsken kaam de smid om de kachel te setten, mar de measten diene soks sels. Op skoalle en yn de 'âld skoalle' (*Us Gebou*) die de smid dat wol, want de piip moast hielendal troch it lokaal ear't dy by it skoarstiensgat kaam. Dat wie om de waarmte fan de piip sa goed as mooglik te brûken en der mocht foaral gjin koaledamp yn it lokaal komme.

Skoarstienreagje ...

Skoarstienreagje

In goed trekkende skoarstien wie fan grut belang. Dy moast sa no en dan reage wurde. Net allinnich om Swarte Pyt trochgong te jaan, mar ek om foar te kommen dat der gjin trek wie en de minsken yn de reek sitte soene. De foegen moasten ek goed byholden wurde, want sadree't de skoarstien trochsloech, waard it oan de binnenkant fochtich en krige men stjonkend en kliemsk ruot yn 'e hûs.

Jiske-auto

De jiskeladen waarden yn it jiskefet leechskodde. By glêdens kaam der by guon minsken earst wat oer de strjitte. Ien kear yn de wike kaam de jiske-auto fan de gemeente lâns om net allinnich de húsketontsjes, mar ek de jiske op te heljen en nei de dwinger³ te bringen.

Al mei al wie it winterdeis in hiel o-heden om de getten izeren kachel brânende te hâlden. Mar as dy kachel dan ek baarnde, dan wie it yn guon gefallen mei de tekst 'je brûle tout l'hiver sans m'êteindre' (ik brân hiel de winter sûnder út te gean) op dy kachel hiel behaachlik yn 'e hûs. Foar de measte memmen wie it in opjefte om de kachel de hiele dei sa sunich mooglik oan de praat te hâlden. Tiden hawwe tiden ...

* Jan Hiemstra (Easterein, 1943) wennet te Frjentsjer. Hy wie earder ûnderwizer en learaar en keatst en skriuwt graach. De earste ôflevering fan 'Snypsnaren' stiet yn Nij Frisia, nû. 3, sept. 2018 (s. 15-16). Dêr stiet ek mear ynformaasje oer de skriuwer.

¹ Ynhâldsmjitte fan 100 liter, foar drûch guod; in hektoliter.

² Tin plaatstiel, blik.

³ Stoartplak foar hússmoargens, jiskelân.

De ‘Noardske Balke’

Goaitzen Bosma*

It wie op in middei mei prachtich waar en ik siet op it bankje op it pleintsje by ús op It Hearrenfean. De skoalle kaam út en ik hie daliks in keppel bern om my hinne. Hja fregen wat ik dêr die en ik andere: ‘No, ik sil in boek lêze en it giet oer hiele âlde tiden.’ Ik doelde op in boekwurkje fan Lida Dykstra ‘De Weddenskip’. De bern begûnen te boartsjen en ik begûn te lêzen. Yn it boekje kaam ik de blinde Fryske skald Bernlef (8ste iuw n.Kr.) tsjin, dy’t fan stee nei stee teach om syn ferhalen út de Noardske mytology te fertellen, mar ek om it nijs fan dy syn tiid troch te jaan. Hy hie in soarte fan siter by him, om it ien en oar te begelieden. Fuortendaliks moast ik tinke oan de Noardske Balke, dy’t hjir yn Fryslân eartiids ek brûkt waard. Waling Dykstra hat ús ien en oar ferdútst oer dat muzykynstrumint. Yn syn boek ‘Uit Friesland’s Volksleven’ (1895/1896) hat er it oanhelle en hy hat ek it boekje ‘Doaitse mei de Noardske Bâlke’ (1848) gearstald, muzykstikjes spesjaal mei tekst en sang foar de ‘Balke’. Yn it foarwurd jout er noch oan, hoe’t er oan syn ynformaasjes kommen is. Letter, hoopje ik, dêr wat mear oer te fertellen yn Nij Frisia.

It bouwen fan muzykynstruminten

In jier as tweintich lyn haw ik in kursus ‘muzykynstrumintebou’ folge. De kursuslieder wie in Frans Hattink en dy wie al aardich wat jierren dwaande mei autentike ynstruminten lykas de doedelsek, houten

blaasynstruminten, mar ek mei besnare spylark. Ik haw doe daliks de kar makke om sels ek in Noardske Balke te meitsjen en sa kaam ik better yn kontakt mei dat âlde folksattribút. Net allinnich de konstruksje, mar ek de skiednis fan de balke hie my daliks yn de besnijing. Sa stadichoan haw ik hieltiten mear ynformaasje oer it ynstrumint sammele. It die my bliken, dat der yn Jerope noch folle mear farianten west hawwe dy’t lykje op ús Noardske Balke. Mar letter dêr wat mear oer, want it ferskaat is folle grutter as dat ik ferwachte hie. Ynternasjonaal is der op dat mêd hiel wat skreaun en der binne konkrete foarbylden fan te jaan. Wat foar Bernlef syn siter gou, dat wie ek sa foar de Balke, it ynstrumint wie net swier en maklik mei te nimmen op reis, as in soarte fan ‘mobile ienheid’. Wat it trochjaan fan nijs oanbelanget kin men ek in parallel lûke mei kuorkerinders of marskreamers, mar dy lju wienen ornaris net al te betrouber. Útsein harren nijsjes, ferhalen, hienen hja ommers ek noch negoasje by harren en dat moast fansels oan de frou brocht wurde. Der waard wol grute dat sy it efter de earmtakken hienen en misbrûk makken fan it folk dêr’t se op besite wienen.

Evert Klutert en syn samling

Evert Klutert wenne earder by It Hearrenfean en hie yn de rin fan de tiid in grut ferskaat oan Noardske Balken en besibbe ynstruminten sammele en gie dêr ek wol mei de boer op. Ik haw dêr by west en doe foelen my de skilen fan de eagen, sok prachtich spul stalde er út. Evert wie al oan it neitinken oer hoe’t dat bewarre bliuwe koe foar lettere generaasjes. Hjir yn Fryslân en Nederlân is him dat spitigernôch net slagge, syn hiele

Goaitzen Bosma (1951) hâldt tige fan de Fryske kultuer ...

Troch Bosma boude Noardske Balke, dy't no by him thús oan de muorre hinget.

samling is úteinlik yn in museum yn Noarwei telâne kaam. Faaks wat fier fan hûs, mar sadwaande is dy lokkich net ferlern gien. Op *YouTube* (18 febr., 2015) stiet in filmke oer it ynstrumint, oer de wize fan spyljen, it meitsjen en it ûnderhâld.

Om-ende-by 1500 en letter hawwe der musikologen west dy't it ús wat leard hawwe oer it prinsipe en hoe't it bespile waard. De 'Balke' en syn oare famyljeleden koenen, sa die bliken, op twa wizen bespile wurde. Ynearsten mei in *guozzefear*, mar it koe ek mei in strykstôk. It tokkeljen hie lykwols de foarkar. *De Balke* hat twa soarten fan snaren foar de muzykline, mar ek fjouwer boerdonsnaren, dy't kontinu itselde, spesifike lûd jouwe. Dat saneamde boerdoneffekt kin men ferlykje mei de trochklinkende toanen fan in doedelsek.

Frisia non cantat?

Waling Dykstra ferhellet yn syn 'Uit Friesland's Volksleven' (1848)¹ dat de Fryske lannen op it mêd fan muzyk en sang nea útblonken hawwe as wy it sprekwurde 'Frisia non cantat' leauwe meie: de Friezen sjonge net! Mar der hawwe ek altiten wol leafhawwers ûnder harren west. Dykstra hellet dêryn û.o. in jonge (Douwe) oan dy't fertelt²:

"Yn myn jongesjierren fertelde ús pake, dat der yn earder tiden te uzes in man reizge mei in *Noardske Balke*, in spyltúch mei snaren dêr't er op tokkele mei in *guozzefear*, wylst it ynstrumint by him op 'e skurte rêste.'

- 'O', sei Jelmer, 'no begryp ik ek wêrom't "Doaitse mei de noardske balke" sjongt: *Mei de pin poen ik myn snaren!*'

- 'Ik haw der ris mei ús skoalmaster oer praat', ferfette Douwe. 'Dy fertelde dat de ferskinning fan it troch Jelmer neamde lieteboekje³ de Fryske taal- en âldheid-

kundigen oantrúnd hawwe om ris te ûndersykjen oft de Noardske Balke yn Fryslân noch bestiet. De trije eksimplaren, yn it besit fan it Frysk Genoatskip, binne noch fûn by doarpsminskten thús. Oan de rûge bewurking is te sjen, dat sy net makke binne troch kundige ambachtslju. It spyltúch liket it meast op in siter. It is in holle houten doaze fan 101 sm. lingte en 8 sm. djip, wylst de grutste breedte 23 sm. is. Yn it boppeblêd sitte twa rûne iepenings, dêr't in fiifstrielige stjer yn útsparre is. By ien fan de trije eksimplaren heart in rûge strykstôk, wêr't ek wol út blykt, dat it mei dy strykstôk bespile waard. Mar faaks waard it tokkeljend bespile, likegoed mei de fingers. Mooglik lei dy strykstôk der tafallich by. Der wienen op syn minst fiif metalen snaren oer de hiele lingte fan de doaze spand, dy't oanhelle of lossen makke waarden mei houten pinnen of skroeven lykas by in gewoane fioele. It moat in âld Noarsk spyltúch wêze, mar it wurdt ek yn Skandinavaavje al lang net mear brûkt. Begjin 19^e iuw wienen dêr noch in pear lju op Yslân dy't derop spylje koene.'

- 'No,' seit Pier, 'ik haw wol ris heard, dat hjir yn it lân noch knappe psalmsjongers fûn wurde koenen.'

- 'Dat dêr wurk fan makke waard is wol wis', sei Douwe. 'Immen dy't bygelyks de 90ste psalm en noch inkelde oare tige suver sjonge koe, waard foar in bekwaam sjonger holden. Koe men de meldij fan in psalm net goed genôch, dan moast men earst "sol-misjonge" om it te learen, dus mei de noaten begjinne en net daliks mei de wurden. It gie dan op de folgjende wize: *Wel-sol za-la lig-sol hij-mij die-sol in-fa der-mij boo-fa zen-ré raad-ut Niet-ut wan-mij delt-fa noch-sol opt-sol pad-la der-sol zon-mij daars-fa staat-sol*, ensfh.

- 'No, dat hie ik wol ris hearre wollen', sei Froukje laitsjend.

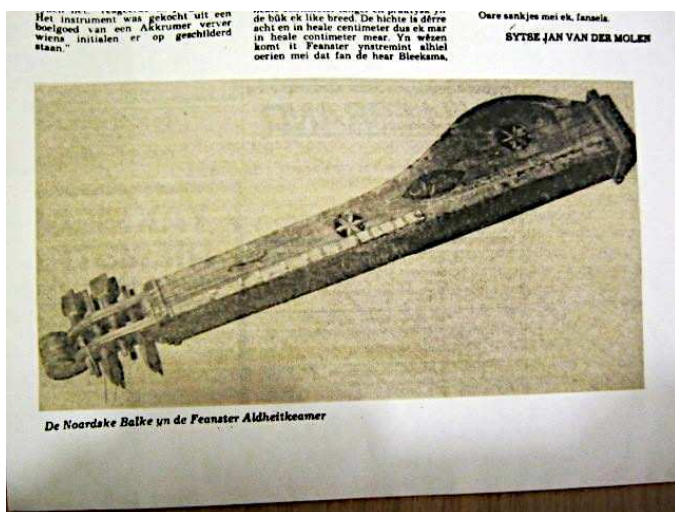
- 'It soe ús allegearre koeterwaalsk yn de earen klinke,' ferfette Douwe, 'want de man spriek de lange *i* út as *ij*. Dat dienen yn myn jeugd noch alle âlderwetske lju. Ús pake fertelde, dat doe't er nei skoalle gie, se de 'q' *kou* neamden, de 'u' wie *ou* en de 'w' *dûbeld-ou*.'

¹ Waling Dykstra, *Uit Friesland's Volksleven van vroeger en later. Verkleinde herdruk van de originele uitgave van 1895-1896. Met een inleiding van dr. Y. Poortinga*. Ljouwert/ Leeuwarden: Fryske Akademy [nr. 293], dl. I, s. 378-379.

² Troch my ferfryske en wat bewurke, ynkoarte en gearfette [GB].

³ *Doaitse mei de Noardske Balke*. Frysk Lieteboek fan Waling Dykstra, foar it earst ferskynd yn 1848.

⁴ Joast en Eeltsje Hiddes Halbertsma, *De Lape Koer fen Gabe Skroor* (de 1ste printinge is yn 1822 útkommen by fa. J. de Lange yn Dimter).

De Noardske Balke yn de Feanster Aldheidkeamer ...

Doaitse mei de Noardske Balke

Waling Dykstra skreau yn in 'Foarwird' foar syn 'Doaitse mei de Noardske Balke' (1848; sjoch ek noat 3; de eigen stavering en formulearring fan Dykstra is oanholden):

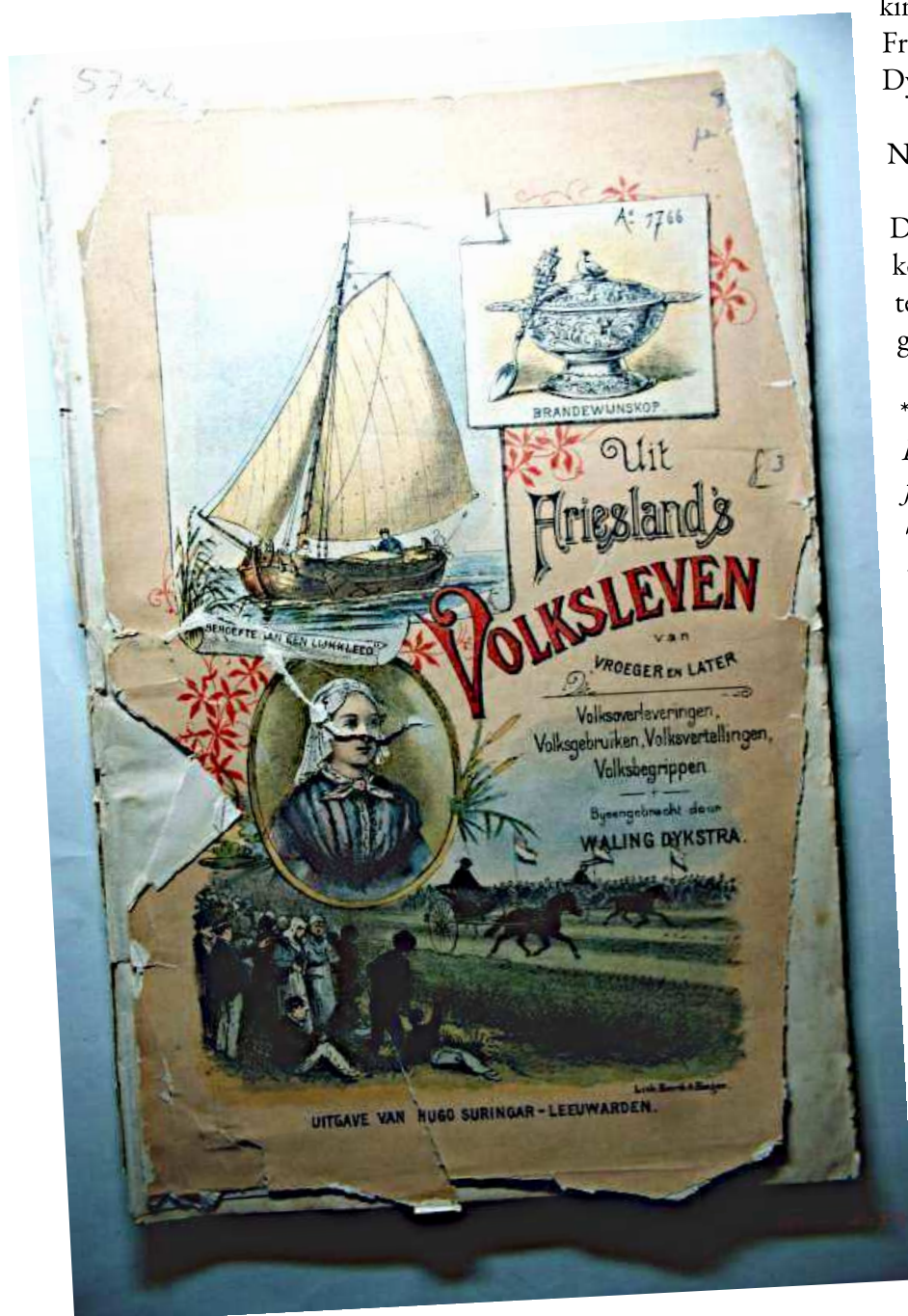
'Ja, yn myn jonges-jierren fortelde myn pake wol, dat er foar myn tiid soms in earm man by de huzen lâns kaem mei in noardske bâlke. Dy hied er op 'e knibbels lizzen en den spile er der op mei in pinne, in pylke út in goezewjuk, dêr't se yn 't foarige ek skriuwpinnen fen makken. Der moatte op sa'n spylwirk, dat meast op in citer like, in stik of fiif kopertrieden snaren sitten ha. Yn 't Frysk Museum fen Aldheden binne âlde noardske bâlken to sjên, mar dêr misse de snaren ôf. Yn 'e lapekoer fen Gabe Skroor wirdt de noardske bâlke ek neamd. Sjuch Halb. Rimen en Teltsjes, 2e druk, 51a. En jimme

kinne der hwet fen lêze yn myn boek: *Uit Friesland's Volksleven I*, 378, 379. Waling Dykstra, Holwert, 1897.²⁴

No, sa!

De noardske balke en syn skiednis (skriftekennisse!) mei neffens my net yn it ferjittersboek reitsje. Dêrom freegje ik der graach omtinken foar yn Nij Frisia ...

* *Goaitzen Bosma (1951) wennet op It Hearrenfean en hat grutte belangstelling foar de Fryske kultuerskiednis. Hy is bebelde by de stifting 'Friese Huizen van de Duitse Orde, Nes, Schoten en Luinjebert', mei graach tekenje en skilderje en muzykynstruminten bouwe (sj. foar mear ynformaasje ek Nij Frisia, jrg. LXV, nû. 1, maaie 2016, s. 10).*

'Uit Friesland's Volksleven' fan Waling Dykstra ...

Brutsen

*As dyn wurden net better binne as it sekuer tikjen fan 'e klok
As dyn wurden net te hearren binne yn 'e stiltme foar de stoarm
As dyn wurden net fol fan leafde sitte, mar fan wrok
Dan is it te let, fierstente let foar de leafde foar inoar ...*

*As tegearre net mear is as twa minsken op besite
As tegearre net mear is as in fersliten gouden ring
As tegearre net mear betsjut as yn swijsumens ite
Dan is it te let, fierstente let foar de leafde foar inoar ...*

*Asto my sjochst, dan begjint it al, dyn argewaasje
Asto my sjochst, dan sjochst my leaver mar wer gear
Asto my sjochst, dan wurdt it in muoisume situaasje
Dan is it te let, fierstente let foar de leafde foar inoar ...*

*Sa, ik sil fuort, haw it bêste mei dy foar
Sa, ik sil fuort, boude myn libben om dy hinne
Sa, ik sil fuort, lit myn hope efter by de doar
It is nea te let foar de leafde, mar wol foar inoar ...*

Sander, Oerterp

Appingedaam

De ûntbleating fan de tolfde fontein

Fryslân en de wrâld

*A*s bestjoer fan 'e Jongfryske Mienskip dogge wy ús bêst om yn de geast fan Douwe Kalma ferbining te sykjen mei de rest fan de wrâld. Foarearst benammen mei de âlde Fryske Seelannen. Nei ús besiten oan Boarkum (Ostfriesland) en Froanen (West-Friesland) hiene wy ússels oan de ein fan 2017 wol in hiel swiere lêst op de skouders lein: in aksje yn Grinslân. Wylst wy wisten dat Ljouwert de kulturele haadstêd fan Jeropa wie en dat ek grif kânsen jaan soe, hawwe wy dochs keazen foar in aksje yn Grinslân. Efterôf is it maklik om de ko yn 't gat te sjen, mar it wie in skot yn 'e roas. No't ik dit skriuwe, twa dagen nei ús aksje op sneon 20 oktober, hat it yn alle wichtige kranten fan it noarden stien. Ek op 'e digitale faasjedyk (benammen op Facebook en Twitter) is der omtinken oan jûn. Missy slagge!! Mar wat hawwe wy dêr dan dien dat hjir en dêr opskuor joech?

Aksje 'Appingedaam'

Sjoerd Grienhôf hie in plan om yn Appingedaam wat te organisearjen. It hie út ûndersyk bliken dien dat Appingedaam yn 1237 n.Kr. Fryske stedsrjochten krigen hat by de Opstalsbeam (Auwerk). Wy hearden derfan op, doe't wy fernamen dat Appingedaam ek de iennichste Fryske stêd wie dy't Fryske stedsrjochten krigen hie op grûn fan in beslút by de Opstalsbeam.

Fan Kerst Húsman waarden wy boppedat gewaar dat Appingedaam yn 1514 ynnaam wie troch Georg fan Saksen. Hy rjochte dêr in slachtpartij oan ûnder de warleaze befolking. ûnder de mear as tûzen deaden wiene ek froulju, bern en âlde lju. Yn 'e earste opslach soene wy dêr wat mei dwaan, mar ûnder de bestjoersgearkomste krigen wy de ludike ynfal om yn Appingedaam in fontein del te setten as knipeach nei it dochs wol aardich suksesfolle '11 fountains'- projekt yn Fryslân. Sa koene wy in bân smeie mei de Kulturele Haadstêd 2018 en mei de provinsje Grinslân, dy't grif ek wol wat op de weagen fan it sukses dêrfan meisile woe. Der waard besletten om in lytse replika fan de Opstalsbeam yn it sintrum fan

En doe kaam der reek út ...

De hingjende kokens fan Appingedam

Appingedam del te setten. Begjin july is yn Oerterp mei de bou dêrfan úteinset.

De tarieding

Op twa augustus 2018 binne Sjoerd Grienhôf en ik nei Appingedam tein om de earste kontakten te lizzen. Dat begûn net al te goed, want yn it museum dêre waard net echt entûsjast reagearre op it feit dat Appingedam Fryske stedsrjochten hie. Yn it museum wie ek wier neat te finen oer it ferneamde *Fryske ferline*. By de VVV gie it better en kamen wy yn 'e kunde mei in gids dy't better op 'e hichte wie en ek wol wist ta hokfoar pommeranten oft wy ús it bêste rjochtsje koene. Dy middeis hawwe Sjoerd en ik noch by in tsjerke yn Woldendorp west. Wy rieden dêr del op it paad nei Termuntersyl. It wie ien fan de âldste tsjerken fan Grinslân en men koe dy foar in lyts bedrach hie. Oan it plafond wiene noch in pear fresco's te sjen fan âlde Fryske kampfjochters.

It stiet my noch by dat wy dêre boppe op 'e terp stiene en mei in ferheven gefoel oer de grutte griene flakte stoareagen dy't ôfskerme waard troch in stielblauwe loft. De stiltme wie ferskuorrend. Wat wie it dêr bysûnder! Dat wy namen it beslút om efkes oan te stekken.

Yn Termuntersyl hawwe wy noch neitocht oer in alternative aksje. Dêrby soene minsken oan wjerskanten fan it rivierke nei inoar wiuwe om sa

symboalysk de ferbining oan te bringen tusken East-Fryslân en de Ommelannen. It wie te fier fuort, dat wy hawwe it plan earst mar farre litten. Nei't Sjoerd en ik ús befinings oan de oare leden fan it bestjoer meidield hiene, binne wy mei de organisaasje begûn. De datum waard fêststeld op 20 oktober 2018. Dêrnei wie wol efkes switten. Wy komme altiten op snein gear en foaral foar ús jongere bestjoersleden haw ik grut respekt. Neist in baan, in politike karriêre en in gesinslibben falt soks net altiten ta. Mar ús bestjoer stiet as ien man.

Organisaasje

Earst in restaurant besprekke: 'Oh, geane jo pas om tsien oere iepen, kin it ek om njoggen?' Twa gidsen regelje en de kaaien fan 'e tsjerke. Mar ek it beskilderjen fan it keunstwurk. E-mailferkear yn 't Frysk, Dútsk en Hollânsk en sa kin ik noch wel efkes trochgean. It falt ús ôf om Arno Brok of Sietske Poepjes foar út aksje te winnen. Doch is it ús wer slagge om lju te finen dy't wat te melden hawwe yn ús Mienskip.

'Explore the North'¹

Op de dei sels, 20 oktober, binne der sa'n 35 minsken ôfset nei Appingedam. Nei de kofje en it gebak yn restaurant Overdiep hawwe wy in tocht troch de stêd makke fan sa'n twa oeren. Wat in prachtige stêd is it! De pakhuzen oan it wetter binne nei it tichtslykjen fan it rivierke de Delft wenhuzen wurden. Folle rûmte siet der net yn, dat de minsken bouden harren koken oan de bûtenkant fan it pakhús boppe it rivierke.

¹ Sjoch ek guon foto's fan de dei op oare plakken yn dit nûmer fan *Nij Frisia*.

Wolter Jetten en Chris van Hes yn de tsjerke fan Woldendoarp ...

Sadwaande stiet Appingedaam no bekend om syn ‘hingjende keukens’. Mar ek de synagoge, de âlde bierbrouwerij en fansels de âlde *Nicolaitsjerke* dêr’t wy de moarns al om sân oere ús ynpakte *Opstalsbeam*-fontein delset hiene, wiene tige de muoite fan it besjen wurdich. Om healwei tolven soe de fontein ûntbleate wurde. It hichtepunt! De *loko-boargemaster* fan Appingedaam, Annalies Usmany, *wethâlder* Lea van der Tuin, de foarsitter fan *Groninger Belang* Bram Schmaal, Theo Frerichs in *Christen Demokraat* út Auerk (Ostfriesland), Netty Zander fan it *Westfries Genootschap* (West-Friesland) en Chris fan Hes út ús Fryslân (en foarsitter fan de *Jongfryske Mienskip*) stiene njonkeninoar by ús imitaasje fan de Opstalsbeam dy’t optúgd wie mei de Noardseeflagge en de Grinslanner flagge.

Nei de taspraken fan Annalies, Bram en Chris waard de fontein ûntbleate, wylst boppe út it keunstwurk in pûster reek kaam dy’t symboalysk de iuwenâlde spanning tusken Grinslân en de Fryslannen de loft yn blies. Wier in boppeslach!

It middeisprogram wie net sa swier. Ferline jier yn West-Fryslân wie de dei te fol, dat wy hiene de middeis allinnich de tsjerke yn Woldendorp op it programma stean. De oanwêzigen waarden yndield yn fjouwer groepen en dêr hawwe wy in ‘pubquiz’ holden. Dat wie gesellich en ek noch learsum. Ien dan de East-Friezen hie in taart meinaam dêr’t alle flaggen fan de Fryslannen op stiene. Neffens my hiene de krinten yn

de taart sûnt 1237 yn de alkohol lein, dat dy hawwe wy oant de lêste krûmel opiten. Dêrnei is alleman wer op hûs ta set. Wy hawwe in tige slagge dei hân. Hooplik geane der takom jier noch mear minsken mei.

Sander Hoekstra,
bestjoerslid *Jongfryske Mienskip*

Fryske kampfjochters op it ferwulft fan de tsjerke fan Woldendoarp

Kollum fan Jaap Slager (5)*

Nocht oan ûnnocht

Men sjucht oan alles dat it in man fan kwize-kwânsje is as er deryn komt ...

Hokfoar affearen soe dy te sykjen hawwe yn in sljuchte útspanning as dy fan Jelle? De man hat him noflik tusken ús oan 'e taapkast set, oft it syn wenstige plak is.

– Jou my mar in dea fiskje, jout er Jelle de kaart werom.

Ik prúst yn myn bierke, want ik soe krekt in flinke kûle lûke; ik bedoel, it eigenskipswurd dea komt my wat oerstallich foar.

– Ja, dêr laitsje jo no om, seit er, mar ik haw it ál oars meimakke ...

Hy giet foaroer en sloarpet; Jelle is in taper fan it âlde laach, dy't wit hoe't it heart.

– Dat wie yn Bar Harbor, Maine ...

Ik haw gjin belul wêr't dut op ta sil; dat it liket my de baas en hâld my mar stil.

– It wiif en ik hiene krekt wurden hân. Dat doe't wy ite soene, krige ik oanstried en spring ris bûten de stokken; ik bestelde **lobster**¹ ...

Hy sjucht my fansiden oan oft er sizze wol: **Dát biest net tocht, heite!** Ik roai dat er syn frou doedestiids lyksa oansjoen hat.

– It wiif woe fansels wer pizza ha, mar ik woe no ris wat oars, sjuch. Ik wie kjelreauwich, woe sjen litte dat ik net by har oan 'e liedbân rûn ...

– Olé!! Dat wie Anne; dy hie mei fakânsje yn Súd-Spanje west. Hy sit oarekant de pommerant en wol proaste, mei in lege romer ...

– Jou de mannen ien fan my, seit de man, wakker op 't skik sa't skynt dat er oanklang fûn hat. Dat wie oars al sa! Dat ik oan 'e liedbân rûn, bedoel ik.

Dêr proaste wy op. Wy meie him al wol lije, dy man. Wat ik persoanlik ek wol lije mocht, is dat er konsekwint wiif sei, yn stee fan frou; it Frysk is op 't lêst besibbe oan it Ingelsk, dêr't **wife** in deagewoan wurd is. Is 't net sa? Mar wy sille harkje ...

– Mefrou dus pizza en foar mynhear de lobster, sei dy ober; oft ik mar even meikomme woe en tikje it skaaldierke fataal op it skouderke ...! Wy sjugge de man ûnnoazel oan; wat bedoelt er? Se hawwe dêr sa'n akwarium, sjuch, en dêr kin men kar út dwaan. Ik moast de ober oanwize hokfoar oft ik hawwe woe. Is 't net in griis ....!?

Stadich begjint it ús te skimerjen; ús nije freon is sa'nien dy't **net** witte wol dat wat der op syn board leit, net sa lang lyn noch yn 'e greide ompangele of – yn dut gefal – yn 'e see.

– Hie ik it goed ferstien? ûnwis seach ik it wiif oan foar stipe; se glimke blier werom: **Ja, do hast it goed ferstien, heite!** Oer wie myn triomf, foarby myn stoerens; as de wjerljocht besocht ik en wyn my derút: **Och, in pizza laket my oars ek wol ta!** Mar de ober hie my de menukaart al út de hân lutsen en beret ûnder de earm klamme; der wie gjin tebek!

Hy nimt syn slokje út en fynt dat wy noch ien hawwe moatte. En ... wy kinne it op 'en nij iens wurde.

– Soks bart hjir dochs ek net!? Of al ...?

Wy binne derôf! Wat bedoele jo; wat bart hjir net?

– Ik bedoel, dat men reerêch bestelt en dat de ober jin in pistoal yn 't knûstke avesearet en nei bûten wiist ...?

– Ja sa, skatteret Anne.

– Soest in blinders ein rinne moatte ast Dútske byf ha wolst, komt âlde Keimpe, dy't njonken my sit, drûch fanwegen.

Anne skuort him benei beide bûsen út no ...

Hy jaget ús in skrik ôf as er hommels fan syn kruk

¹ Kreeft

Kreeft ('lobster') yn in panne mei siedend wetter soald

komt, fel op 'e taapkast slacht en bilet: *Aufmachen! Schnell! Maul halten und mitkommen! Und zwar ein Bisschen plötzlich! Sonst knallt 's!*

Wy gnize; wêr hëllet er it wei sa gau? Wy jouwe de man ta, dat it te uzes langer wizânsje is en lit it oan in oar oer en bring ús fleis om hals.

Wêr wol er ús ien ta hawwe. Mar Keimpe is him no foar. Jelle tapet de romerkes fol.

- Mar ... ha jo dat gefal ... hoe hjit it?
- *Lobster!*

– Wêr yt men dat mei, knypeaget Keimpe, mei leppels of mei foarken? Ha jo dat gefal no behimmele, of net?

– Dat sil 'k jo fertelle ... It wiif hie oer myn skouder hinne sjoen hoe't de kok ien by de boksen krige hie en yn ien beweging út it akwarium wei yn 'e panne mei siedend wetter soald hie. En se fiede har net te goed en doch my dêr direkt ferslach fan. Dat dy lju hawwe my wer by sûp en stút brocht mei lytse pjutskes bier; de *Bar Harbor Ale* hat my der trochskuord dy jûn. Nee, ik bin net in held mei sokke dingen!

Hy nimt syn slokje út en sil gear oer it iten dat Jelle foar him delset hat. Mar hy kin it net daaie en skoot it board wer fan him ôf.

– Hypokryt, sizze jo? Abslút! As ik fan boerekomôf west hie, hie ik mooglik wat oars foar dy dingen oer stien ... It wiif hat lykwols o sa lekker iten dy jûn. Tropsêd wie se! Ornaris koe se dy grouwe pizza's dy't

se jin dêr foarsette, lang net út it swiet ... Mei begrutsjen, sa liket it, stoareaget er nei syn dead fiskje. Sa wie se ... nocht oan ûnnocht!

Hoeden ynformearje ik oft syn frou stoarn is.

– Och heden, nee; hja is in skoft lyn útnaaid, mei in kollega ...

Hy wifket: ... in fróulike kollega noch wol!

Likegoed betsjûgje ik him myn dielnimming. Hy laket skealik.

– Ik woe dat hja dat folle earder dien hie! It wie oft ik troud wie mei in kuolkast – in glûpende deeglikenien derop ta ...

– In AEG, seit Anne. Anne hat yn wytguod keapmanne, sjuch, en wol soks út en troch efkes skine litte.

– Mei ien grut ferskeel dan ...

Wy gapje Keimpe oan. Dy set in portret fan: *foar jim moat altyd alles mei spjeld en nulle bestutsen wurde, net!?* Mei in wurch gebeart nimt er syn slokje út.

– ... *een AEG laat u niet in de steek!*

*Jaap Slager (1958) wennet al jierren yn Portugal en bat niget oan talen. Dizze kollum is skreaun op 27 maart 2015.

Boppe: It tsjerkje fan Woldendoarp (lofts). It plaatsje (rjochts) mei de bêste winsken is makke yn Dokkum.

Hjirûnder: Trije kear Appingedaam: de fontein, de hingjende kokens en de dielnimmers út fjouwer Fryslannen bynoar.

